

1

Afrika i dalji razvoj
(60000 pne - 1500 pne)

UKRATKO

Pостоji barem jedna činjenica koja je karakteristična za sva ljudska bića: oni su uvek gladni. Kada je savremeni čovek (*Homo sapiens sapiens*) napustio Afriku radi osvajanja ostatka sveta pre više od šezdeset hiljada godina, svoja utočišta je nalazio u blizini izvora hrane, pri čemu su bogatije oblasti po pravilu bile i gušće naseljene. Pojedine grupacije su naselile šume i okrenule se lovu, dok su drugi birali pašnjake na kojima su uzgajali krda goveda. Stanovnici Kamenog doba iz priobalnog dela Meksika jeli su morske ljuskare, ostavljajući iza sebe ogromnu gomilu njihovih oklopa i školjki dužine 240, širine 90 i visine 21 stopu.

Postoji još jedna osobina karakteristična za ljudski rod: ne volimo ništa da delimo. Razna plemena su od davnina vodila bitke zbog teritorija, pri čemu su pojedina bivala potisnuta na negostoljubive terene — nomadi su, sa druge strane, veoma uspešno koristili ionako ograničene resurse. Arapi su, primera radi, pokorili celo Arabijsko poluostrvo zahvaljujući tome što su uspeali da pripitome kamilu, izdržljivu pustinjsku životinju pomoću koje su savladivali velika rastojanja između bogatih oaza. Narodi Centralne Azije su se okrenuli uzgoju konja i ovaca, prelazeći i po više hiljada milja u potrazi za izdašnim pašnjacima. Inuiti su, sa druge strane, naučili da prave kuće od leda.

Kada je u pitanju broj kalorija koje je moguće dobiti po aru površine, žitarice mogu nahraniti znatno veći broj ljudi u odnosu na ribolov, lov ili uzgajanje domaćih životinja. Čovek je otpočeo sa uzgojem žitarica oko 9000. pre n.e., nakon čega se ova delatnost brzo proširila na čitavu planetu, uz značajan porast populacije (ah, da, ljudi obožavaju i seks, i to prilično) u žitorodnim područjima. Uskoro je čovečanstvo proizvodilo dovoljnu količinu hrane, tako da je jedan deo populacije mogao da napusti rad u polju i da se posveti raznim zanatskim delatnostima. Nakon grnčara, tkачa i zidara uskoro su se pojavili i krojači, stručnjaci za štavljenje kože, rudari i druge zanatlje. Naravno, tu spada i „najstariji“ zanat na svetu.

Oko 8000. pre n.e. počinju da se javljaju i prvi organizovani oblici ljudske civilizacije - pod tim podrazumevamo ljude koji žive u zasebnim naseljima. Zanatlje se udružuju u privremene logore radi zaštite od rivalskih grupacija i lakše razmene dobara.

Naselja istovremeno postaju i sedišta prvih oblika vlasti - u najvećem broju slučajeva to su bile nasledne monarhije nastale od starih plemenskih organa upravljanja. Danas se malo zna o prvim oblicima vlasti, mada istorija smatra da je tadašnja vlast bila skoncentrisana u jednoj porodici ili klanu i da je prenošena sa generacije na generaciju, sa dominantnim muškarcem na čelu. U preistoriji su verovatno postojale zajednice zasnovane na matrijarhatu (sa ženom u središtu), kao i one zasnovane na primitivnim oblicima demokratije (bez lidera), ali su takvi oblici organizovanja nestali do perioda kada istorija počinje da se beleži. Prvim civilizacijama je po pravilu upravljao jedan čovek - kralj. Muškarci su od tog perioda imali skoro apsolutni monopol na vlast.

Dužnosti kralja su bile jednostavne: zaštititi svoje podanike. Ljudi su verovali da autoritet kralja potiče od besmrtnih bogova, tako da su vladari bili tesno povezani sa religijom od samog početka. U pojedinim oblastima kraljevi su istovremeno bili i najviši sveštenici, zaduženi za obrede žrtvovanja i druge ceremonije koje obezbeđuju dobru žetvu. U drugim kraljevstvima vladari su tesno sarađivali sa glavnim svetšenicima ili su angažovali proroke radi proričanja budućnosti.

I pored toga što je opasnost često dolazila i od susednih kraljevstava, najveću pretnju prvim civilizacijama predstavljala je priroda, kojom su upravljali nevidljivi bogovi. Suše, poplave i druge prirodne katastrofe često su uništavale useve, donoseći glad i bedu. U prevodu: smatralo se da su bogovi zadovoljni kraljem ukoliko su njegovi podanici imali dovoljno hrane. Zbog toga ne iznenađuje činjenica da je stvaranje rezervi žitarica obično bio prvi potez svakog vladara širom „civilizovanog“ sveta.

Da bi takav sistem obezbeđenja hrane funkcionisao, vladari su tražili od svojih podanika da nakon dobrih žetvi odvoje određenu količinu žitarica, koju bi zatim koristili u slučaju nestašica. Žito je skladišteno u velikim postrojenjima izgrađenim od kamena ili od cigli od blata, tzv. ambarima. Sveštenici su bili zaduženi za evidentiranje količine žitarica koje je predao svaki pojedinačni zemljoposjednik.

Da bi mogli efikasno da evidentiraju količine predatog žita, sveštenici su izumeli pismo. Beleženje količina, imena i datuma na glinene pločice je dovelo do pojave računovodstva i bankarstva. Ubrzo su i obični smrtnici otpočeli sa prebrojavanjem (kvantifikacijom) svojih stada, alatki i razne luksuzne robe. Sa širenjem pisanog jezika na široke slojeve društva, zanatlijama u gradovima su se ubrzo pridružili novi specijalisti - trgovci, bankari i notari. Nakon pojave pisma ubrzo su se pojavili i prvi komercijalni ugovori (jednostavni sporazumi tipa „Za ove četiri svinje dužan si da mi predaš dve krave u naredna tri dana“ - to svakako nisu bili glumurozni ugovori).

Postoje, međutim, i zajednice koje se nisu opredelile za stacionarne uslove života i zemljoradničke poslove. Razlike između nomada i gradskog stanovništva izazivale su brojne sukobe. Akumulisano bogatstvo u gradovima u obliku viška žitarica i drugih dobara prirodno je privlačila pažnju ljudi koji su imali znatno

teži život izvan gradova. Nomadi su obično imali znatno taktičko preimućstvo u odnosu na gradsko stanovništvo, tako da su ljudi iz divljine, vični ratovanju na konjima, dugo terorizali obične farmere na periferiji gradova. Nomadske pretnje postoje i danas - bez obzira što je moć stacionarnih ljudskih zajednica značajno narasla već do 1500. pre n.e. Istorija civilizacije je priča o nomadima.

..... KALENDAR DOGAĐAJA

- 2.500.000. pre n.e.** Homo habilis, najstariji predak pračovaka, počinje da koristi kamene alatke u Africi.
- 2.000.000. pre n.e.** Različiti preci pračovaka naseljavaju čitavu planetu.
- 1.500.000. pre n.e.** Hominidi ovladavaju vatrom.
- 300.000. pre n.e.** U Evropi se pojavljuju neandertalci.
- 150.000. pre n.e.** Sahara je prekrivena gustom vegetacijom.
- 130.000. pre n.e.** U Africi se pojavljuje savremeni čovek, Homo sapiens sapiens.
- 60.000. pre n.e.** Homo sapiens sapiens naseljava čitavu planetu.
- 10.000. pre n.e.** Led na polovima počinje da se topi, uz podizanje nivoa mora za četiri stotine stopa.
- 9000. pre n.e.** Natufijanska kultura počinje sa uzgojem pšenice; rađa se poljoprivreda.
- 7500. pre n.e.** Javljaju se prvi gradovi u svetu - Katal Hujuk i Jerihon.
- 5300. pre n.e.** Sahara postaje pustinja.
- 5000. pre n.e.** Stanovnici napuštaju Katal Hujuk i Jerihon iz nepoznatih razloga.
- 4500. pre n.e.** Osnivaju se prvi sumerski gradovi, Eridu i Ur.
- 4000. pre n.e.** U Egiptu se javljaju prvi gradovi.
- 3100. pre n.e.** Ujedinjenje Egipta pod faraonom. Egipat tako postaje prva država u svetu.
- 3000. pre n.e.** Početak prve civilizacije u Kini (kultura Longšan).
- 2600. pre n.e.** Procvat Harapan civilizacije u dolini reke Ind.
- 2530. pre n.e.** Egipćani završavaju veliku Keopsovu piramidu.
- 2200. pre n.e.** Amoriti osnivaju Vavilon.

- 1900. pre n.e.** U Kini na vlast dolazi prva kraljevska porodica, dinastija Ksia.
- 1750. pre n.e.** Avram napušta Ur i odlazi u Kanan.
- 1700. pre n.e.** Nestanak civilizacija Harapan.
- 1600. pre n.e.** Indoevropljani uspostavljaju kraljevstva Hetiti i Mitani u Mesopotamiji.

ZAVRTIMO PLANETU

Plodonosni srp

Prva veća naselja u istoriji bila su Jerihon na teritoriji današnjeg Izraela i Katal Hujuk na teritoriji današnje istočne Turske. Oba su osnovana oko 8000. pre n.e. u zapadnom delu tzv. „plodonosnog srpa“, bogatog poljoprivrednog pojasa koji zahvata Srednji istok, sa Mesopotamijom (današnji Irak) u istočnom delu. Navedeni gradovi su predstavljali „prvi pokušaj“: oni nikada nisu dostigli veličinu gradova iz kasnijih civilizacija, a njihovo gašenje i nestanak je povezan sa nerazjašnjenim okolnostima.

ŠAMAR ZADOVOLJSTVA

Vavilonski kraljevi su imali posebnu ulogu tokom festivala Akitu koji je označavao Novu godinu: dobijali su takvu šamarčinu koju su mogle da osele i njihove majke. Taj ritual je bio deo šire ceremonije pročišćenja grada. Protokol je predviđao da kralj dođe u hram Marduka, vrhunskog vavilonskog božanstva, gde bi izjavio da tokom protekle godine nije uradio ništa loše - poput šamaranja nekog od svojih podanika, na primer. Vrhovni sveštenik bi zatim udario kralju veoma jak šamar; eventualne suze u kraljevim očima bi predstavljale siguran znak da on govori istinu, nakon čega bi Marduk odobrio njegovu vladavinu i u narednoj godini.

U periodu od 8000. pre n.e. do 7000. pre n.e. Jerihon je imao oko dve hiljade stanovnika, koji su živeli u pravougaonim kućama sa malterisanim zidovima i podovima, a bile su okružene zaštitnim kamenim zidovima. Stanovnici Jerihona su praktikovali određene verske obrede u kojima su koristili lobanje ukrašene školjkama. Katal Hujuk je bio veći: najstariji do sada otkriveni slojevi koji prekrivaju 32 jutra potiču iz 7500. pre n.e., kada je grad imao oko šest hiljada stanovnika. Katal Hujuk je bio povezan sa mrežom seoskih naseobina koje su se protezale više stotina milja oko grada. Grad je istovremeno bio i glavni religiozni i trgovački centar. Katal Hujuk je napušten pod neobjašnjivim okolnostima oko 5000. pre n.e.

SARGON NIJE ZABORAVLJEN

Sargon Veliki je bio prvi u dugom nizu osoba sa sličnom idejom: pokoriti čitav svet. Kao i kod većine sličnih, i njegov zapanjujući uspeh je bio kratkog daha.

Legenda kaže da je Sargonova majka, koja je rodila budućeg osvajača oko 2350. pre n.e., bila „retardirana“, odnosno da je bila demon ili prostitutka. Prema sumerskim izvorima, Sargon je u mladosti bio kraljevski peharnik kod Ur-Zababe, kralja Kiša. Verujući da Sargon uživa naklonost boginje Inane, Ur-Zababa je pokušao da ga ubije, ali je Sargon umakao zloj sudbini. On je pronašao sledbenike među lokalnim plemenskim poglavarima, nakon čega je osnovao novi grad, Akad, kao svoju prestonicu, odakle je krenuo u ratni pohod. Nakon zauzeća Sumera, uključujući i grad Kiš (slatka osveta), Sargon je simbolično oprao svoj mač u Persijskom zalivu - na krajnjim južnim granicama Sumera - kao znak potpune kontrole nad čitavim područjem. Ti uspesi nisu umanjili njegove apetite, tako da je ubrzo krenuo na sever gde je porobio Asiriju, Liban i južnu Tursku, nakon čega je na istoku osvojio Elam u Persiji (današnji Iran).

Sargon je kao mudar vladar brzo shvatio značaj trgovine i kontrole dugih trgovačkih ruta koje su povezivale gradove. Njegovo carstvo je potpuno kontrolisalo trgovačke puteve koji su povezivali civilizaciju Harapan u Indiji sa Sumerom, Egiptom i mediteranskim basenom. Zahvaljujući takvoj dominaciji, Sargon i njegovi naslednici su stvorili ogromno bogatstvo.

Sargon je pokušao da obezbedi kontinuitet svog carstva tako što je svoju decu postavljao na moćne pozicije. Ipak, nakon njegove smrti ključne teritorije su podigle pobunu protiv jednog od njegovih sinova, Rimuša, koji je nakon toga pogubljen od strane rođenog brata, Maništuša. To je ujedno bio i kraj Sargonovog kratkotrajnog carstva.

Nakon Jerihona i Katal Hujuka pojavilo se mnoštvo gradova-država u Mesopotamiji, koji su pripadali sumerskoj civilizaciji. Najpoznatiji su bili gradovi Eridu i Ur, koji su osnovani između 4500 i 4000. pre n.e., Uruk i Lagaš (3500. pre n.e.), Kiš (3200. pre n.e.) i Nipur (3000. pre n.e.). Bez obzira na neprekidne međusobne sukobe, ovi gradovi su delili isti jezik, kulturu i religiju.

Navedeni gradovi su bili mali prema savremenim standardima: najveći od njih, Uruk, imao je najviše šezdeset do osamdeset hiljada stanovnika na vrhuncu svoje moći. I pored toga, između gradova su postojali neprekidni sporovi, prvenstveno zbog sukoba zemljoposjednika oko granica imanja. Kada bi sporovi dostigli vrhunac, gradovi bi stupali u otvorene ratne sukobe. Sumerski kraljevi su već imali stajaće vojske, mada je do sukoba u tim vremenima dolazilo uglavnom spontano, pretvaranjem gradskog skupa u razjarenu gomilu. Ratnici su obično bili naoružani kopljima, buzdovanima i dobrim starim kamenjem.

U političkom smislu, na čelu svakog grada nalazio se lugal, ili „prvi čovek“, kralj, drugim rečima. Raspodela vode radi navodnjavanja je bilo osnovno zaduženje vladara. Vode nije bilo dovoljno, tako da su gradske vlasti bile zadužene za nadzor vodosnabdevanja i za formiranje privremenih radnih timova za održavanje kanala za navodnjavanje i brana nekoliko puta godišnje.

„Prvi čovek“ je obavljao svoje poslove zajedno sa vrhovnim sveštenikom gradskog kulta, koji je upravljao religioznim ceremonijama i prikupljao daro-

ve za božanstva. Stanovništvo Ura je slavilo boga Sunca pod imenom Utu ili Hadad, poglavara skupine bogova u kojoj su bili Inana ili Ištar, boginja plodnosti, proleća, oluja, ljubavi i braka, i Ereskigal, njena sestra bliznakinja, boginja smrti.

Najznačajniji religiozni obred je bio prolećni festival setve, koji je označavao i sumersku Novu godinu. Tokom dvanaestodnevnog festivala sveštenici su obavljali sopstveno pročišćenje, prinoseći životinjske žrtve i nadgledali kraljevske molitve koje su tražile božansku pomoć. Tu je bila i predstava u vidu posete „bogova“ na rečnim dereglijama, kao i simulacija bitke koja je predstavljala borbu dobra i zla. Dosta vremena je odvajano za bankete i prijeme, kao i za sve ostale kvalitetne zabave.

Sa širenjem poljoprivrede širi se i civilizacija, uz istovremenu pojavu novih igrača na sceni. Na teritoriji današnjeg severnog Iraka dalji (i očigledno ambiciozniji) rođaci Sumeri — Amoriti — oko 2200. pre n.e. osnivaju veliki grad Vavilon. Vavilon je rastao znatno brže u odnosu na

prve države-gradove i veoma brzo je prerastao starije sumerske urbane centre. Na vrhuncu svoje moći oko 1700. pre n.e., u vreme kada je postao regionalni trgovački i zanatski centar, Vavilon je imao oko dve stotine hiljada stanovnika. Poput stanovnika starijih sumerskih gradova Ura i Uruka, Vavilonci su izgradili ogroman hram - stepenastu piramidu sa svetilištem na samom vrhu - na taj način su tokom religioznih obreda bili bliži svojim božanstvima.

NEGOSTOLJUBIVI SUSEDI

Sa porastom dominacije Vavilona u drugom milenijumu pre n.e. javljali su se i novi problemi. Oko 1900. pre n.e. u području severno od današnjeg Bagdada divlje plemena Asiraca uspostavilo je sopstvenu civilizaciju duž reke Tigar, koja je bila koncentrisana u gradovima Asur, Niniva i Nimrod. Asirci su uglavnom živeli radi borbe i bili su znatno ratoborniji od svojih južnih suseda, a posedovali su i određene prednosti. Pored toga što su uspešno gajili konje, oni su ovladali i izradom gvozdених alatki i oružja, znatno oštrijeg i smrtonosnijeg od vavilonskog oružja sačinjenog od bronzе. Oko 1500. pre n.e. Asirci su još uvek bili samo gomila seljaka, zaostala sredina u odnosu na Mesopotamiju, ali su istovremeno bili organizovani, ambiciozni i željni borbe. Obratite pažnju na ovaj prostor!

Egipat: pobednik prvog međudržavnog takmičenja

Egipat se obično predstavlja kao prva ljudska civilizacija, mada su njegovi gradovi nastali nešto kasnije od sumerskih, negde oko 4000. pre n.e. Ipak, nekoliko stotina godina ne predstavlja značajniji faktor u tom vremenu neznatnih promena. Kada bi se organizovalo takmičenje u veličini, Egipat bi pobedio bez ikakve muke. Oko 3100. pre n.e. Egipat je postao prva svetska megadržava, koja je objedinila skoro pet stotina milja teritorije od Mediterana do prvih katarakti (vodopada) na Nilu. Faraoni koji su vladali Egiptom bili su najmoćniji ljudi na svetu, a njihova moć je trajala znatno duže od moći sumerskih kraljeva.

Egipat je ujedinjen pod polumitskim kraljem (ili kraljevima) Menesom, koji je osnovao Prvu Dinastiju, zajedno sa gradom Memfisom smeštenim južno od delte Nila, koji je predstavljao egipatsku prestonicu. Pojedine legende govore o sukobima između severnog i južnog Egipta, ali su ove oblasti na kraju ujedinjene zahvaljujući Nilu. Egipatska kultura i religija bila je skoncentrisana oko ove reke, čiji su ciklusi određivali i strukturu samog egipatskog društva tokom hiljada godina. (Čak i danas ogromna Asuanska brana kontroliše poplave duž Nila.) Tokom zimskih meseci u planinskom delu Etiopije, gde je Nil izvirao, padali su obilni snegovi. Sa topljenjem snega u proleće nivo Nila je rastao i reka je prekrivala plavne ravnice u donjem delu svog toka, u Egiptu. Nakon mesec dana Nil bi se povlačio u svoje korito, ostavljajući debeo sloj plodonosnog mulja na

DAJTE IME TOM BOŽANSTVU

Amonova moć je među aktivnim božanstvima bila predstavljena u obliku boga Sunca koji se nazivao Ra. Ra je imao telo čoveka i glavu sokola, sa krunom u obliku sunca. On je svakoga dana prelazio preko nebesa u zlatnom brodu, nakon čega je odlazio u podzemni svet gde je provodio noć u borbi protiv Smrti, da bi se sledećeg jutra nakon pobede ponovo pojavio na nebu. Ra je bio patron faraona i simbol njihove moći.

Prvi bog smrti (da, postojalo je više takvih bogova) bio je Anubis, sa telom čoveka i glavom šakala. On je bio vrhovno božanstvo sahrana, zadužen za merenje srca pokojnika radi utvrđivanja ispravnosti njegovog ponašanja tokom života. Drugi bog smrti, Oziris, preuzeo je ulogu vodećeg božanstva podzemnog sveta oko 2000. pre n.e. Njegova priča je zaista bizar na: kada ga je suparnički bog ubio i isekao na komade, Ozirisova sestra i žena (!) Isis je ponovo sastavila čitavo telo osim penisa, koga je zamenila drvenom replikom. Egipćani su slavili mrtvog Ozirisa, zajedno sa svim drvenim delovima. Isis, „boginja majka“, obično je predstavljana sa krunom od kravljih rogova i diskom u obliku sunca. Ona je bila patron kraljevskog prestola, čvrsto vezana za moć i dostojanstvo faraona.

okolnim posedima. Zahvaljujući tim nanosima Egipat je postao žitnica antičkog sveta.

Nil je često imao i rušilačku moć tokom poplava, tako da ne iznenađuje činjenica da su Egipćani smatrali da on ima božansku moć. Nil je zaista predstavljao univerzum koji su kontrolisali bogovi, čiji gnev su ublažavali sveštenici. Prvi bog je bio primordijalni duh pod imenom Amon, predstavnik haosa koji je vladao pre formiranja univerzuma. To je bio nevidljivi otac koji je posedovao moć kreiranja - tačnije, on je kreirao samog sebe (paradoks). Njegovo ime u prevodu znači „Onaj koji je skriven“, zbog čega je prirodno uvek stajao u pozadini.

Svaki faraon je bio predstavnik jednog božanskog duha, koji je prelazio sa jednog faraona na drugog. To je ujedno i osnovna razlika u poimanju božanstva između Egipta i Mesopotamije. Na čelu vlasti u Mesopotamiji nalazio se „prvi čovek“ koji je upravljao zajedno sa najvišim sveštenikom, dok je u Egiptu faraon istovremeno bio i vladar i sveštenik, ali i živo božanstvo.

Smrt faraona je pratio veličanstveni obred sahrane, koji je obezbeđivao njegovog vaskrsnuće u zagrobnom životu. Običaj građenja piramida kao grobnica za mrtve kraljeve nastao je oko 2700. pre n.e., kada je izgrađena stepenasta piramida za faraona Džosera u Sakari. Gradnja piramida nije uvek proticala bez problema. Najupečatljiviji primer je piramida Snefru, izgrađena u Dašuru

OBIČNA JELA

Šta su jeli naši preci? Egipat je najpouzdaniji izvor podataka o ishrani u tim davnim vremenima. Prastanovnici Egipta su pravili kašu od pšenice i ječma i pekli hleb koji je ličio na današnju pitu. Ponekad su hlebu dodavali smokve, med, maslac ili ulje pomešano sa biljkama radi poboljšanja ukusa. Pivo je bilo važan prehrambeni proizvod koji je konzumiran uz svaki obrok, zajedno sa hlebom.

Stanovnici Egipta su pravili maslac, a postoje i indicije da su pravili i određenu vrstu sira, mada nema podataka o njegovom sastavu, kao ni o ukusu. Kada je u pitanju povrće, Egipćani su koristili cveklu, krastavac, crni luk, rotkve, beli luk, repu, leblebije, pasulj, praziluk, sočivo i zelenu salatu. Jeli su i meso, mada je to pretežno bila hrana bogatih, dok su ga siromašni slojevi retko koristili. Više klase Egipćana jele su govedinu, ovčetinu, antilope, gazele, kozoroge i hijene. (Svinjetinu nisu koristili, zato što su smatrali da svinje prenose gubu.)

Siromašni slojevi su pretežno koristili domaću i divlju živinu, uključujući patke, guske, čaplje, prepelice, pelikane i ždralove. Obilje ribe u Nilu je svakako predstavljalo osnovni izvor proteina u ishrani siromašnih. Najviše su se koristili smuđevi, somovi i cipli. Za dezert, Egipćani su upotrebljavali slatko voće poput smokvi, urmi, pomorandži, grožđa i lubenica.

oko 2600. pre n.e.: njeni graditelji su na pola posla primetili da su stranice pre-
više strme, nakon čega su drastično smanjili uglove i tako dobili osmostraničnu
strukturu koja je vidljiva i danas.

Velika piramida je najveća građevina te vrste ikada podignuta: njena visina
iznosi 481 stopu, dužina stranica je 756 stopa. Sačinjena je od 2,3 miliona gra-
nitnih blokova težine po 2,5 tone, dok je njena fasada izrađena od 144.000 blo-
kova belog krečnjaka, koji su naknadno korišćeni za gradnju drugih piramida.
Piramida je izgrađena između 2550 i 2530. pre n.e. u čast faraona Kufua, koji je
u Grčkoj bio poznat pod imenom Keops. Za izgradnju takve masivne strukture,
koja prekriva više od 13 jutara, bilo je potrebno više od 100.000 radnika i 20
godina. Tehnika gradnje piramida nije razjašnjena do današnjeg dana.

Indija

Ko je poharao Harapane?

Savremena istorija raspolaze ograničenim podacima o civilizaciji Harapa-
na koja je nastala oko 2600. pre n.e. u dolini reke Ind, na teritoriji današnjeg
Pakistana i Indije. Ipak, to je jedna od najzanimljivijih ranih civilizacija, prven-
stveno zbog visokog stepena organizovanosti njihovih gradova.

Mohenjo-Daro, koji je poput sumerskih gradova bio izgrađen od cigala od
blata i drveta, odličan je primer za takvu tvrdnju. Pretpostavlja se da je grad
imao oko trideset i pet hiljada stanovnika koji su očito cenili higijenu - grad je
imao sistem za odlaganje smeća, akvadukte koji su snabdevali fontane svežom
vodom, kao i javna kupatila u kojima su podzemne peći grejale vodu. Široke
ulice su bile postavljene u obliku rešetke, sa zonama koje su razdvajale stambe-
ne i komercijalne aktivnosti. Mohenjo-Daro je posedovao veliki ambar, javni
bunar i tvrđavu sa impresivnim kulama. Pored toga, grad je imao i dva „skup-
štinska“ zdanja u kojima su održavani zborovi građana.

Harapanski pisani jezik nije dešifrovan do današnjeg dana. Pismo je imalo
oko četiri stotine karaktera, a njegovi tragovi se mogu naći na velikim javnim
„bilbordima“, kao i na raznim glinenim i bronzanim pločama. Dokumenta su
kreirana tako što su notari urezivali rečenice ili fraze u kamene pečate, sa kojih
je tekst prenošen pritiskom na vlažne ploče. Bronzani dokumenti su korišćeni
isključivo za posebne ceremonijale.

Harapanska religija je takođe obavijena velom tajne. Slike čoveka u po-
ložaju lotosa sa rogovima (ili sa šeširom na kome su se nalazili rogovi) uka-
zuju da su Harapani verovatno upražnjavali kult bika. Arheolozi su pronašli
i male statue žena sa zaobljenim stomacima, koje verovatno predstavljaju
simbol boginje plodnosti. Harapani su sahranjivali svoje mrtve sa glavom
okrenutom na sever, ostavljajući uz njih posude sa hranom, alatke i oružje
koje će im zatrebati u zagrobnom životu.

Tokom devetstotina godina postojanja Mohenjo-Daro je šest ili sedam puta potpuno rekonstruisan nakon katastrofalnih poplava. Harapanska civilizacija je potpuno nestala verovatno oko 1700. pre n.e. nakon razornih poplava, zbog invazije drugih naroda (verovatno Indoevropskih plemena) ili usled kombinacije tih uzroka.

Kina:

Gradnja zidova, grnčarija, žrtvovanje dece

Prvi kineski gradovi pojavili su se za vreme kulture Longšan, civilizacije Kamenog doba koja je postojala u periodu od 3000. pre n.e. do 1500. pre n.e. sa oko 50 zasebnih gradova raspoređenih duž Žute reke. Pripadnici ove civilizacije su svoje gradove okruživali dubokim rovovima i velikim zidovima izrađenim od nabijene zemlje. Pojedini gradovi su bili okruženi zidovima čija je dužina prelazila četiri milje. Jake fortifikacije su već od tog perioda postale jedno od glavnih obeležja Kineza - čak i kineska reč koja označava grad (cheng) potiče od reči zid.

Prvobitna kineska religija bila je zasnovana na slavljenju i poštovanju predaka, koji su imali odgovarajuću poziciju u širem univerzumu sa vrhovnim božanstvom na čelu skupine bogova koji su predstavljali sunce, mesec, vetar, kišu i ostale prirodne sile. Sveštenici su otkrivali volju duhova urezivanjem pitanja na koje žele odgovor na „magične kosti“, koje su zatim držali u vatri sve dok ne puknu i na taj način daju odgovore tipa „da“ ili „ne“. Natpisi na magičnim kostima su prvi tragovi pisanog jezika u Kini.

Za vreme civilizacije Longšan nastala je i izvrsna crna grnčarija, uključujući i krhke posude za vino, činije i posude za sagorevanje tamjana. Neke od tih posuda imaju zidove koji su debljine ljuške jajeta, ali su nekim čudom ipak sačuvane do današnjih dana. Kao i ostale rane civilizacije, i narod Longšana je ove posude postavljao u grobnice bogatih ljudi radi olakšanja zagrobnog života.

Tokom ovog perioda, kinesko društvo je već bilo organizovano oko patrijarhalnih klanova (porodice sa muškarcem na čelu), koji dominiraju kineskom kulturom praktično do današnjih dana. Longšanska kultura otkriva i dokazuje velikog socijalnog raslojavanja: među više od 1500 grobova na Taosi groblju samo devet sadrži veći broj dragocenih objekata, dok ostali praktično ne sadrže nikakve artefakte.

Prestonica mora biti pravougaona u osnovi. Na svakoj strani osnove moraju postojati kapije koje vode na devet glavnih ulica, koje presecaju grad i kreiraju sistem rešetke.

- Book of Diverse Craft, Kina, tekst u kome su zapisane mnoge antičke mudrosti.

Dugo se smatralo da prva nasledna monarija u Kini, dinastija Ksia, pripada mitu, sve dok nisu otkriveni tragovi kulture Erlitou, civilizacije iz bronzanog doba koja je nasledila civilizaciju Longšan. Prema najranijim istorijskim zapisima, otac osnivača dinastije Ksia, Gun, izgradio je grad radi zaštite kralja i naroda. Takvi pokušaji kontrole obilnih poplava, međutim, nisu imali nikakve rezultate. Njegov sin, Da Ju, uspeo je da se izbori sa poplavama (Žuta reka je bila najveća opasnost) prateći uputstva svog savetnika, Boija, koji je smatrao da se poplave prvenstveno mogu zaustaviti kanalima, a ne blokiranjem tokova. Ju je kasnije hteo i da preda presto Boiju, ali je njegov sin Či ubio očevog savetnika i sam preuzeo vlast, udarajući tako osnove dinastiji Ksia. Tako je prva nasledna dinastija u Kini nastala na temeljima neposlušnosti, ubistava i nepravde.

Moramo se setiti da je čitav život nastao iz vode. U vodi i danas žive brojna bića. Sva bića piju vodu. Naša tela su pretežno sačinjena od vode: tanki su slojevi koji nas čine ljudima. Vazduh i hrana su nam možda neophodni, ali nam je isto tako neophodna i moć vode koja gasi žed.

- I Čing, mistični kineski tekst, oko 2800. pre n.e..

Dinastiju Ksia je oko 1750. pre n.e. zamenila dinastija Šang (verovatno je postojalo i određeno preklapanje). U to vreme su prvi kineski gradovi bili već dobro utemeljeni. Arheolozi veruju da su u današnjoj provinciji Henan otkrili ostatke grada Ksibo, prestonice dinastije Šang. Žrtvovanje ljudi je bilo uobičajeni religiozni ritual u dinastiji Šang: u jednom gradu su pronađeni ostaci 852 ljudske žrtve posvećene novim zgradama. Pored toga, kraljevi su sahranjivani sa više hiljada podanika-žrtava koji će im služiti u zagrobnom životu. Pored ljudi, žrtvovani su i slonovi, nosorozi, bivoli, bikovi, ovce, jeleni, psi, tigrovi i deca.

Australija:

Ukoliko želite da pobegnete od svega

Ukoliko bi neko želeo da pobegne iz opšteg ljudskog meteža antičkog sveta, Australija bi bila pravi izbor. Ovaj kontinent je pre oko 99 miliona godina počeo da se odvaja od Antarktika, Indije i Afrike (ove celine su nekada davno sačinjavale jedan jedinstveni superkontinent, Gondvanu), da bi pre 35 miliona godina već dobio karakter izolovanog kopna.

Krajem poslednjeg ledenog doba, pre dvanaest hiljada godina, preci današnjih Aboridžina su krenuli iz Azije prema jugu i naselili kopnene delove od kojih će sa otapanjem leda nastati izdvojena ostrva Indonezije, Nove Gvineje i Australije. Podizanje nivoa mora je potpuno izolovalo Aboridžine u Australiji, odsecajući ih u potpunosti od ostatka ljudske rase više hiljada godina.

—OVO JE PTICA, OVO JE AVION, OVO JE... SUPER-VOMBAT

Australija je prepuna čudnih životinjskih vrsta koje su se razvijale u izolaciji dugoj nekoliko miliona godina, sa karakteristikama koje se ne mogu naći ni kod jedne druge vrste na planeti. Bremenite ženke torbara kao što su kenguri i koale, na primer, nose svoje mlade u spoljašnjoj torbi na prednjem delu svoga tela. Kljunar platipus ima ptičji kljun, dok mu telo podseća na dabra; iza svake noge poseduje i dodatnu oštru iglu punu izuzetno jakog otrova. (Ne igrajte se sa platipusom.) Tu je i kivi, omanja ptica sa Novog Zelanda koja ne može da leti; kivi je zaista čudna životinja. Ne smemo zaboraviti ni antičku megafaunu - životinje znatno veće od današnjih srodnika - uključujući i kengure visoke i po deset stopa sa opasnim kandžama, „lava-torbara“, kao i super-vombata teškog više od tri tone. Nestanak ovih vrsta pripisuje se dolasku čoveka u Australiju oko 50.000. pre n.e.

Australija nije uvek bila pustinja. Arheolozi su pronašli dokaze koji ukazuju na postojanje slatkovodnih jezera i velikog mora u unutrašnjosti u centralnom delu kontinenta. Na obalama tog mora u Kamenom dobu, u periodu između 45.000 i 40.000. pre n.e., postojala je kultura koja se bavila ribarstvom, lovom i prikupljanjem plodova. Tragovi ove civilizacije protežu se sve do 20.000. pre n.e., kada je more presušilo. Današnji Aboridžini su verovatno potomci ove izumrle grupacije.

Specifična religija Aboridžina zasnovana je na „vremenu snova“, kada su arhetipske životinje i mitski junaci stvorili univerzum. Prema njihovom verovanju, džinovske kosmičke zmije i gušteri su imali glavnu ulogu u stvaranju kopna, tako da su njihove karakteristike služile i za opisivanje određenih osobina zemljišta. Celokupno postojanje se može ispratiti unazad do prvih kreatora, tako da su sva živa bića u prirodi međusobno povezana u jedinstvenu, ogromnu kosmičku mrežu. Smatra se da je religija Aboridžina preteča savremene ekologije.

..TENDENCIJE: UZLAZNE I SILAZNE

Pšenica: uzlazna

Arheolozi smatraju da je čovek počeo sa uzgojem pšenice pre 11 hiljada godina - nije li, međutim, pšenica, pripitomila nas same? Bez obzira kako čudno zvučalo, ovo pitanje predstavlja veliku enigmnu za evolucione biologe.

Nakon završetka poslednjeg ledenog doba došlo je do zagrevanja planete, a samim tim i do obilnih kišnih padavina. U tipičnoj lovačko-prikupljačkoj za-

jednici Kamenog doba muškarci su bili zaduženi za lov, dok su žene prikupljale voće, povrće, gomolje i biljke koje su rasle u divljini. Jedna grupacija ljudi na teritoriji današnje Sirije i Libana, Natufijanci, žnjela je divlju pšenicu pomoću glinenih srpova (koji su se neprestano lomili, ostavljajući tako tragove budućim arheolozima).

Pšenica je dobro uspevala u divljini i bez pomoći čoveka, zato što je planeta u to doba bila prekrivena bujnom vegetacijom i, za razliku od današnjice, predstavljala je pravi raj. Pre oko trinaest hiljada godina, međutim, nastupio je hladan talas koji je izazvao velike suše. Takve prilike nisu odgovarale Natufijancima: sušni talas i klimatske promene znatno su pogodile divlja pšenična polja. Žetve su drastično smanjene, što je verovatno izazvalo veliku glad.

Glad je često veoma jak motivacioni faktor, tako da su Natufijanci veoma brzo pronašli način da poboljšaju žetvu pšenice. Od svake žetve bi pažljivo odvajali deo pšenice koju su koristili kao seme za narednu setvu, ovladavajući istovremeno i osnovnim tajnama oprašivanja i ukrštanja. Selektivnim ukrštanjem određenih sorti podsticali su razvoj određenih karakteristika pšenice, kao što je veće zrno, veća količina zrna i manje pleve (nejestivih vlakana koja se moraju odvojiti od zrna).

Ko je u takvim uslovima bio pravi gazda, čovek ili pšenica? U stara dobra vremena Natufijanci su bili polunomadi koji su slobodno lutali po šumama i poljima divlje pšenice. Nakon suše koja je znatno suzila prostor sa plodnim zemljištem, Natufijanci su morali da se skrase na stalnim lokacijama koje su nudile dovoljno hrane. Uzgoj pšenice je izmenio i odnose između polova, kao i celokupnu strukturu porodice i društva. Lov više nije bio osnovno zanimanje muškaraca, koji su sada radili u polju (po tradiciji to je bio ženski posao). Uskoro je razvijen i pojam svojine i vlasništva, tako da su farmeri mogli međusobno da razdele plodnu zemlju.

Sve navedene aktivnosti imale su samo jedan cilj: obezbediti opstanak i reprodukciju žitarica. Natufijanska poljoprivreda se brzo širila, obezbeđujući istovremeno uslove za formiranje civilizacija u Jerihonu, Katal Hujuku, Sumeru i Egiptu. Zahvaljujući posvećenosti čoveka, pšenica danas pokriva znatno veći procenat zemaljske kugle u odnosu na period kada je ona rasla u divljini. Uzmimo SAD za primer: pšenica nije postojala na ovom kontinentu pre španskih kolonista koji su se pojavili u šestnaestom veku, dok danas ona prekriva četrdeset sedam miliona jutara zemljišta. To je skoro sedamdeset pet hiljada kvadratnih milja! Sa stanovišta evolutivne biologije, pšenica je kultivisala planetu - mada je čovek bio taj koji je obavljao celokupni posao.

Jevreji: još uvek nije silazna

Većina ranih religija je bila politeistička (verovanje u više bogova), tako da su ljudi morali prvo da pogode raspoloženje određenog boga ili više njih, nakon čega su pokušavali da utiču na njega (njih) žrtvovanjem dragocenosti,

životinja, pa čak i ljudi. Previše pažnje poklonjene jednom božanstvu obično je izazivalo ljubomoru drugih, koje je takođe trebalo stišati molitvama i žrtvama.

Šta bi se, međutim, desilo ukoliko bi celokupni univerzum kontrolisao samo jedan, svemogući bog? Sa jednim bogom lako je odrediti njegovo raspoloženje. Ukoliko se stvari odvijaju kako treba, bog je zadovoljan vama. U suprotnom, morate pod hitno preduzeti određene mere.

DA LI SU JEVREJI VEROVALI U JEDNOG BOGA?

Nakon uvođenja pisanog jezika, Jevreji su tvrdili da su oduvek bili monoteisti, mada istina nije tako jednostavna. Pojedini istoričari tvrde da su Jevreji prešli na monoteizam mnogo godina nakon Avrama, kako bi se ujedinili u borbi protiv svojih suseda, stanovnika Kanana. Postoje čak i dokazi da su Jevreji poštovali kananske bogove Ba'ala i Ela, kao i boginju rođenja i milosti, Ašeru. Dokazi politeizma postoje čak i u Bibliji, u Psalmu 82:1: „Bog je zauzeo svoje mesto u veću božanstava, među kojima je imao presudnu reč.“ Čak i Prva božja zapovest „Nemoj imati drugog boga osim mene“, ne tvrdi eksplicitno da drugi bogovi ne postoje.

Jednoboštvo je jedna od revolucionarnih ideja koja stoji iza judaizma, prve dugotrajne monoteističke religije u svetu. Osnivač judaizma je bio Avram, stanovnik Sumera, koji se odazvao božjem glasu da napusti Ur u kome je živio i nastani se u okolini Kanana (današnji Izrael i Palestina) negde oko 1750. pre n.e. U znak zahvalnosti što je obožavao samo jednog boga - Njega - bog je odlučio da od Avramovih naslednika učini velike ljude. Avram je poslušao božju naredbu i zajedno sa ženom Sarom (koja mu je istovremeno bila i polusestra) prešao u Obećanu zemlju u Kananu, nekoliko stotina milja na zapad.

Božji zahtevi, međutim, nisu bili tako jednostavni. Kada je posumnjao u Avramovu veru, bog mu je naložio da žrtvuje svog najstarijeg sina, Isaka, na kamenom oltaru u pustinji. U poslednjem trenutku on je ipak poverovao u Avramovu posvećenost, tako da

je promenio mišljenje i rekao Avramu da umesto sina može žrtvovati ovna, uvodeći tako još jednu od značajnih novina u judaizam: ukidanje ljudskih žrtava. Ljudski život je bio previše dragocen za takvo krvoproliće. (Životinje, međutim, nisu bile te sreće.)

Nova pravila žrtvovanja nisu, međutim, olakšala život Avramovoj deci. Kada je sa egipatskom nevestom Hagar dobio sina Išmaela, ljubomorna Sara je naterala Avrama da ih protera u pustinju, što je bilo ravno smrtnoj kazni. Ipak, Bog ih je zaštitio, nakon čega je Išmael postao „otac svih Arapa“. (Išmaliti je prastari izraz za Arape.)

Indoevropljani: uzlazna

Kombinacija konja i bornih kola donela je Indoevropljanima - nazivali su se i Arijevci ili Kavkasci, zbog toga što su živeli blizu Kavkaza - veliku prednost u odnosu na protivnike, koji su se još uvek borili pešice. Nomadski narod Indoevropljana je u periodu od 2200 do 1500. pre n.e. napustio prvobitna staništa u južnoj Rusiji i osvojio široke prostore Evrope, Srednjeg istoka i Azije. Pored konja, osnovu njihovog imetka sačinjavala su i krda goveda. Njihove seobe pratile su i brojne priče o krađi goveda i stalnim borbama radi preotimanja krda od neprijatelja.

Persija, ili preciznije Iran (naziv Iran potiče od Farsi izraza za „Arijan“) bila je jedna od prvih zajednica koju su Indoevropljani pokorili. U Mesopotamiji su se oni sukobili sa Semitima, precima današnjih Jevreja i Arapa, nakon čega su oko 1600. pre n.e. formirali carstva Hetiti i Mitani. Carstvo Hetita je bilo moćna i dobro organizovana država, čiji su ratnici opremljeni bornim kolima dugo terorizovali Egipat. Hetiti su zadržali dominantan položaj sve do pojave semitskih Asiraca, koji su takođe uspešno koristili konje i borna kola.

Dve hiljade milja istočno, u dolini reke Ind, oko 1700. pre n.e. pojavila su se neka druga indoevropska plemena. Nestanak harapanske civilizacije, koji se vremenski poklapa sa ovim događajem, može biti posledica upravo te invazije. Indoevropljani su postali novi gospodari Indije, a svoju vladavinu su dodatno učvrstili uvođenjem striktnih kasta, koje su uspostavljale jasnu hijerarhiju u društvu. Oni sami pripadali su trima najuticajnijim kastama - sveštenstvu, plemstvu i klasi trgovaca. Mešoviti brakovi su tokom vremena oslabili rasne razlike, ali sistem kasta je i dalje ostao nepromenjen.

U međuvremenu, u periodu od 2100 do 1600. pre n.e. Heleni - narod od kojih će nastati antički Grci - napuštaju Balkan i prelaze na poluostrvo, teritoriju današnje Grčke. Oni su osnivači mikenske civilizacije, koja je dobila ime po Mikenima, važnom gradu južno od Atine.

ISTORIJA MOŽE I DA SE ŠMINKA

Neznanje ponekad može biti veoma opasno. Evropski rasisti su u devetnaestom veku tvrdili da su Indoevropljani bili „beli“ osvajači koji su porobili „inferiorne“ Semite i azijske narode. Adolf Hitler je u dvadesetom veku tvrdio da „čista rasa“ plavokosih i plavookih Nemaca potiče direktno od Arijevaca, zbog čega imaju prirodno pravo da osvoje i pokore svoje susele. Takva rasistička vizija nema skoro ničega zajedničkog sa istorijskom realnošću. Pošto je mrzeo Ruse, Hitler je čak tvrdio da Arijevci potiču sa Tule, mitskog ostrva u blizini Islanda (šta kažete na to?). Ne postoje čak ni podaci na osnovu kojih bi se moglo zaključiti kako su Arijevci izgledali. Pored toga, sigurno se ne može govoriti ni o nekoj rasnoj superiornosti: Arijevci su jednostavno znatno brže savladivali rastojanja zahvaljujući tome što su koristili konje.

Narodi Mediterana: silazna

Zamislite vodeni zid visine desetospratnice koji juri ka vama brzinom od 450 milja na čas. Preplašeni ste? Upravo tako su se osećali i stanovnici mediteranskog basena u Kamenom dobu oko 7000. pre n.e., kada ih je bez ikakve najave pogodio najveći talas u ljudskoj istoriji. Ovaj super-cunami je zbrisao sva priobalna naselja duž obala Evrope, Azije i Afrike. Preciznih podataka o broju žrtava nema, mada se može pretpostaviti da je poginulo više miliona ljudi.

Geolozi smatraju da je talas nastao nakon erupcije sicilijanskog vulkana Etna, kada je u more izbačeno preko 6 kubnih milja kamena brzinom od 200 milja na čas. Silina udara je morsko dno pretvorilo u žitko blato, čime je stvoreno džinovsko podvodno klizište. Rezultujući talas visine oko 40 metara dopreo je do najudaljenijih delova Mediterana za nešto više od tri i po sata. Pošto je Mediteran imao samo jedan izlaz, uzani Gibraltarski moreuz, talas se verovatno više puta odbijao od morskih obala, baš kao što se talasići odbijaju od zidova nekog ribnjaka.

Arheolozi su otkrili ostatke neolitskog naselja ribara u Atlit-Jamu, na istočnim obalama Mediterana, koje je očito napušteno u velikoj žurbi. Na osnovu čega su naučnici došli do takvog zaključka? Bežeći od opasnosti, ribari su ostavili do pola očišćen ulov koji je zatrpan ogromnim nanosima blata i tako ostao sačuvan više hiljada godina.

Piće: uzlazna

Na svu sreću, većina antičkih naroda je poznavala neku vrstu vina - alkoholnog pića jačeg od piva, koje se pravi od grožđa ili nekog drugog voća. Proizvodnja vina je verovatno nastala odmah nakon 6000. pre n.e., kada je čovek počeo sa izradom posuda od gline, uz dodatno pečenje na vatri, čime je dobijan čvrst i otporan materijal za skladištenje. Glinene posude su korišćene za skladištenje voća i povrća, a prvo vino je verovatno bilo rezultat slučajne fermentacije grožđa ili soka od grožđa.

Najstariji tragovi proizvodnje vina potiču sa planine Zargos u severnom Iranu, gde su arheolozi otkopali antičku kuhinju sa šest glinenih krčaga koji su korišćeni za proizvodnju neke vrste vina u periodu između 5400 i 5000. pre n.e. U jednom 10-litarskom krčagu pronađeni su ostaci žute boje koji bi mogli predstavljati ostatke belog vina dobijenog od belog grožđa.

Proizvodnja vina se brzo širila antičkim svetom. Sumerci su pravili vino već oko 3100. pre n.e., dok se na glinenim pločicama mogu naći crteži sumerske aristokratije koja uživa uz male pehare vina, ispijajući ih zajedno sa pivom posluženim u glinenim krčazima - prvo mešanje pića u istoriji. Grožđe nije uspevalo u Egitpu, ali su ga njegovi stanovnici verovatno uvozili iz Sirije. Glineni čupovi sa vinom su u Egitpu pokopavani zajedno sa pokojnikom. Do drugog

milijunima pre n.e. postojalo je već pet različitih „brendova“ vina iz vinograda Delte koje su pokojnici mogli koristiti u zagrobnom životu.

Na drugom kraju Azije, u Kini, legende kažu da je oko 2100. pre n.e. imperator Jidi pronašao način za fermentaciju prosa i dobijanje tzv. „žutog vina“. Arheolozi su u grobnicama u Anijangu i dolini Žute reke pronašli glinene posude iz dinastije Šang u kojima je nekim čudom sačuvana određena količina vina. Ukus vina je poboljšavan dodavanjem određenih biljaka, cveća i biljne smole.

Stari Grci minojskog i mikenskog doba su takođe bili veliki ljubitelji vina. Arheolozi su na Kritu otkrili nožnu presu za ceđenje grožđa koja potiče iz 1600. pre n.e. Grčke legende su pune priča o ulozi vina u životu bogova, junaka i običnih smrtnika. Prekomerne doze vina su verovatno olakšavale razne šamanističke rituale, proizvodeći vizije slične onima koje se javljaju kod halucinogena, kao što je pejota ili razne otrovne pečurke. Tipičan primer za takvu tvrdnju je kult Dionisa, grčkog boga vina, čiji su sledbenici organizovali ritualne orgije u kojima su pod dejstvom alkohola komadali žive bikove sopstvenim zubima i golim rukama.

PRVI RAČUNI

Među prvim pisanim dokumentima iz Mesopotamije (Irak) nalaze se i popisne liste krčaga sa vinom.

Komparativna religija

Kako je sve ovo nastalo?

Antičke kulture nisu imale nikakvih saznanja o poreklu univerzuma, mada je svaka od njih imala svoje prilično bizarno objašnjenje o tome kako je svet nastao. Interesantno je da među tim objašnjenjima postoji dosta sličnosti. Tačnije, veliki broj istovetnih detalja u tumačenjima različitih kultura nameće ideju o postojanju jedinstvenog prastarog mita koji je nastao u najranijoj civilizaciji. Pregled tih tumačenja počinjemo sa Starim zavetom (mada on nastavlja sumerske mitove, ali Sumerci nam neće zameriti - oni su mrtvi.)

Na početku Bog stvori nebo i zemlju. Zemlja nije imala nikakav oblik i bila je pusta; nad prazninom je vladala potpuna tama. Nakon toga Bog stvori vodu. Bog reče: „Neka bude svetlost!"; i bi svetlost“. Do sada se sve odvija dobro. Bog zatim reče: „Napravićemo čoveka koji će biti sličan nama“, a zatim postavi svoju kreaciju, Adama, u Rajski vrt. Videvši da je Adam usamljen, Bog uze Adamovo rebro i stvori Evu. Sve je išlo dobro dok se nije pojavila zla zmija, Satan, koja je nagovorila Evu da pojede jabuku sa zabranjenog (ali bez ikakve zaštite) Drveta znanja. Ukratko: Adam je takođe zagrizao jabuku, zatim su njih dvojice otkrili tajne seksa. Bog ih je zbog svega toga izbacio iz Rajskog vrta, osudivši

ALTERNATIVNI „NAUČNI“ KALENDAR DOGAĐAJA

U cilju objektivnosti prikazaćemo i jedan alternativni kalendar događaja vezanih za nastanak univerzuma. Kalendar je zasnovan na otkrićima tzv. prirodne nauke.

20 milijardi godina pre n.e.: Singularnost. Niko je ne može opisati.

20 milijardi godina pre n.e. + 1 sekunda: Formiranje protona i neutrona. Pojednosti će biti regulisane naknadno.

20 milijardi godina pre n.e. + 3 minute: Neutroni i protoni formiraju jezgra vodonika i helijuma.

19 milijardi godina pre n.e.: Zvezde počinju da se grupišu i formiraju galaksije.

5 milijardi godina pre n.e.: Rođeno je naše Sunce.

4.6 milijardi godina pre n.e.: Od svemirskog otpada nastaje Zemlja (takvo poreklo objašnjava dosta toga).

4.53 milijardi godina pre n.e.: Zemlja i kvaziplaneta Teja se prvo ujedinjuju, a zatim ponovo razdvajaju stvarajući Mesec.

4.4 milijardi godina pre n.e.: U moru nastaju prvi oblici života. Srećno, jadničci (sreća će vam zaisati i biti potrebna)!

istovremeno, zbog te nesmotrene užine, na večnu patnju čitavo čovečanstvo. Zvuči razumno, zar ne? Naravno.

Starija, sumerska varijanta priče o nastanku univerzuma kaže da je svet u početku bio vodeni haos u obliku boginje mora Namu, iz koga je nastalo nebo u vidu muškarca pod imenom An i zemlja u vidu žene pod imenom Ki. Njihov sin Enlil je postao šef svih sumerskih bogova zahvaljujući tome što je razjedinio roditelje i ostvario potpunu kontrolu nad majkom (Frojd bi pukao od muke!). Uz pomoć ostalih bogova Enlil je od blata i krvi žrtvovanog boga stvorio čoveka - i to po uzoru na sopstveni lik. Prvi ljudi su živeli nomadskim životom u skladu sa prirodom, sve dok ih boginja rađanja Nintura nije nagovorila da počnu da stvaraju gradove i potomke koji će naseliti svet. (Baš kao što su Adam i Eva napustili Rajski vrt i prekinuli prirodni sklad.)

Prema grčkim mitovima postanja, univerzum je takođe u početku bio mračna praznina, Haos, potpuno prazan osim ogromne crne ptice pod imenom Niks. Ova ptica je snela zlatno jaje - mada nije jasno gde, s obzirom na to da je univerzum bio potpuno prazan, ali šta je, tu je — iz koga se izlegao Eros, bog ljubavi. Gornja polovina ljuske jajeta je postala nebo, Uranus, a donja zemlja, Gea. Od njihovih naslednika su nastali bogovi, da bi kasnije vrhovni bog Zevs naložio titanima Prometeju i Epimeteju da naprave ljudska bića i

životinje i da svakoj grupaciji daju određene moći. Epimetej je, međutim, sve moći dao životinjama, tako da za ljudska bića nije preostalo ništa. Prometej je zbog toga ukrao božansku vatru sa planine Olimp i podario je čoveku - time je

čovjek stekao moć znatno veću od one koja mu je stvarno bila potrebna, stekavši istovremeno i dominantnu poziciju u odnosu na sve životinje.

Ideja sa jajetom je inače veoma popularna i prisutna je u više različitih kultura. Kineski mit o stvaranju kaže da je prvobitni bezoblični kaos univerzuma postepenim zaledivanjem prerastao u crno jaje sa čovekolikim bićem pod nazivom Pangu, koji se obično predstavlja sa rogovima i krznom (poput Pana, grčkog boga). Kada se izlegao, Pangu je džinovskom sekirom prepolovio ljusku jajeta, formirajući tako zemlju i nebo, koji odgovaraju elementarnim oblicima energije, jinu i jangu. Kada je Pangu umro, od njegovog daha su nastali oblaci, od očiju sunce i mesec, od krvi su nastale reke, a od tela kopno.

Dosta više sa tim poplavama!

Većina kultura sadrži i mitove o „Velikoj poplavi“, kazni koju su bogovi poslali u davnoj prošlosti kako bi uništili čovečanstvo. Takav je i dobro poznati biblijski mit o Noju u zapadnoj civilizaciji. Kada mu je dosadila ljudska neposlušnost i poročnost, Bog je odabrao Noja i njegovu porodicu i dao im specijalan zadatak: morali su da sagrađe ogroman čamac (kovčeg) i da u njega ubace po jedan par svake životinjske vrste radi ponovnog obnavljanja živog sveta nakon potopa.

Sumerska verzija kaže da je bog Enki upozorio Ziusudru, kralja Šurupaka, da su bogovi odlučili da unište svet potopom. Enki je naložio Ziusudri da sagrađi veliki brod na koji će se skloniti tokom jedonedeljne poplave. Zahvaljujući molitvama i žrtvama bogovi su kralju podarili besmrtnost. Prema sumerskoj istoriji prvu sumersku dinastiju nakon velikog potopa osnovao je kralj Etana iz Kiša.

Na brod natovari seme svih živih bića.

Brod ćeš sam sagrađiti.

Njegova veličina mora biti odgovarajuća.

- Sumerska legenda o velikom potopu

Prema grčkoj legendi, mitski polubog Prometej upozorio je svog sina Deukaliona da se sprema veliki potop, rekavši mu da napravi ogroman nepropusni kovčeg za sebe i svoju ženu Piru. Devetodnevne kiše izazvale su veliki potop u kome je nestalo celokupno čovečanstvo, osim Deukaliona i Pire, koji su to vreme proveli u kovčegu. Nakon povlačenja vode, njihov kovčeg je ostao nasukan na planini Ortis u severnoj Grčkoj. Zeus je rekao Deukalionu i njegovoj supruzi da preko ramena bace po jedan kamen, od kojih su nastali muškarac i žena koji će obnoviti čovečanstvo na Zemlji.

Konačno, indijska mitologija govori o svešteniku po imenu Manu, koji je služio jednog od prvih indijskih kraljeva. Perući ruke na reci, Manu je jednoga dana spasio ribicu, koja mu je u znak zahvalnosti prenela upozorenje o velikoj poplavi koja nailazi. Manu je napravio brod na koji je utovarao „seme života“ radi ponovnog oživljavanja sveta nakon poplave. Ribica - tačnije, prurušeni vrhovni bog Višnu - nakon toga je odvela brod do planinskog vrha koji je bio iznad nivoa vode. Zvuči vam poznato?

Nemoguće je reći da li se sve navedene legende odnose na neki stvarni događaj iz daleke prošlosti, mada u istoriji postoji nekoliko pojava koje predstavljaju realne kandidate. Posebno se izdvaja veliki porast nivoa mora na kraju prošlog Ledenog doba pre nešto više od 12 hiljada godina (10.000. pre n.e.). Naglo otapanje polarnog leda izazvalo je porast nivoa mora za više od četiri stotine stopa širom sveta - što je svakako moralo ostaviti jak utisak.

DOVIĐENJA, I HVALA NA SVEMU...

Konji

Desetak milja na čas - to je najveća brzina koju je čovek mogao postići trčeći pre nego što je pripitomljen konj. Malo je životinja koje mogu postići brzinu od četrdeset milja na čas ili preneti čoveka na razdaljine od više hiljada milja. Čovek na leđima konja stiče znatnu prednost u pogledu brzine i mobilnosti, tako da je potpuno jasno zašto su ljudi koji su pripitomili konje uspjeli da osvoje svet.

Konji su se pojavili u Severnoj i Južnoj Americi pre više od 55 miliona godina, odakle su preko Beringovog moreuza prešli u Aziju, Afriku i Evropu. Oko 8000 pre n.e. došlo je do masovnog istrebljenja velikih sisara u obe Amerike (uključujući i mamute, sabljazube tigrove i konje), što je verovatno povezano sa pojavom Amerikanaca - domorodaca. Istovremeno, Beringov moreuz je usled podizanja nivoa mora bio potopljen, tako da konji nisu mogli nazad u Ameriku.

Prvi tragovi uzgoja konja potiču iz perioda oko 4500 pre n.e. Prvi ljudi koji su gajili konje živeli su oko Kaspijskog jezera, oko planina Ural i Kavkaz u južnoj Rusiji. Oni su odgajali podvrstu konja pod nazivom tarpan, koji je vezan za prostor oko Crnog mora i Kaspijskog jezera. Isti narod je oko 2000 pre n.e. izumeo i bojna kola koja su vukli konji. Konji i borna kola su ponekad i pokopavani zajedno sa mrtvim poglavicama tokom ritualnih sahrana.

Oštrica

Osnovni materijal za izradu alatki u prvim danima ljudske istorije bio je kamen, koga je bilo u izobilju. Odatle i potiče naziv Kameno doba, koji se može podeliti na tri period. U Paleolitu (Starije kameno doba) ljudi su odlamali komade kamenja i tako dobijali gruba sečiva. U Mezolitu (Srednje kameno doba) alatke su postale nešto savršenije, a pojavili su se i prvi majstori koji su mogli da naprave određene trouglaste ili trapezoidne kamene oblike. Ti oblici su verovatno korišćeni za vrhove drvenih strela i sečiva na sekirama, od kojih su kasnije (u Neolitu, odnosno Mlađem kamenom dobu) nastale savršenije alatke, kao što je strela sa dvostrukim sečivom i izuzetno oštra sekira.

Sledeći veliki iskorak napravljen je kada su naši inteligentni preci pronašli način za zagrevanje grumenata metala koje su nalazili u prirodi, nakon čega su udaranjem kamenom iz metala dobijali oštrice i razne druge korisne oblike. Prvi tragovi primene bakra datiraju iz 6000 pre n.e., u kulturi koja se danas označava kao Stari bakarni kompleks (engl. Old Copper Complex), koja je naseljavala današnji Mičigen i Viskonsin. Bakar je počeo nezavisno da se primenjuje i na Srednjem istoku, u Aziji i Evropi na početku petog milenijuma pre n.e. Period između 4300 i 3200 pre n.e. arheolozi inače nazivaju Bakarnim dobom.

Bakarne alatke su predstavljale znatan napredak u odnosu na kamen, mada su se bakarne oštrice lako krivile i gubile svoju oštrinu pri udaru u tvrde predmete. Metalci iz Suze, Iran, su oko 3200 pre n.e. otkrili da bakar dobija na čvrstini ukoliko se istopi i pomeša sa drugim metalom - kalajem. Tako dobijena legura, bronza, bila je jača od oba pojedinačna metala koji su je sačinjavali.

Bronza je donela ogromnu prednost antičkim vojskama - Sumerima, Egipćanima i Kinezima u doba dinastije Šang. Za razliku od kamenog i bakarnog oružja koje su koristili protivnici, njihova bronzana sečiva su prolazila kroz tela neprijatelja kao zagrejani nož kroz maslac (grubo, ali istinito). Bronzano oružje je izrađivano u kraljevskim livnicama (metalske radionice), koje su kontrolisali predstavnici vlasti. Nalazišta bakra i kalaja su obično bila na potpuno različitim lokacijama, tako da su stalne potrebe za bronzom dovele do pojave prvih oblika trgovine na velikim udaljenostima.

Leteće oštrice

Gađanje životinja i ljudi kamenjem je možda primereno maloletnim delikventima i neobuzdanim dečacima, dok je za postizanje pravih efekata nad stvarnim neprijateljem potrebno nešto konkretnije, poput luka i strele. Tačno vreme pojave ovih genijalnih izuma je tajna za današnju nauku, ali je sigurno da je to bilo veliko otkriće. Dobro zategnuta tetiva na luku mogla je izbaciti objekte znatno brže i na veće daljine u odnosu na golorukog čoveka, zbog čega je korisnik luka i strele stekao ogromnu prednost u borbi i lovu.

POVRATAK LEDENOG ČOVEKA

Telo Oecija, našeg pretka rođenog oko 3300 pre n.e., pronađeno je u alpskim glečerima i nimalo se ne razlikuje od bilo kog drugog beživotnog tela mlađeg datuma. Otkrili su ga planinari 1991. godine, a austrijske vlasti su u početku mislile da se radi o žrtvi skorašnjeg ubistva. Njegovo telo je čak i oštećeno pri vađenju iz leda pomoću pneumatske bušilice, a posmatrači su čak slobodno uzimali nađene objekte kao suvenire. Tokom dalje istrage veliki broj ljudi je čak i dodirivao mumificirano telo prenoseći tako bakterije i nanoseći nepopravljivu štetu. Kasnije se ispostavilo da je telo otkriveno na italijanskoj teritoriji, nakon čega je došlo i do ozbiljnog diplomatskog spora. Oeci je danas izložen u južno-tirolskom arheološkom muzeju u Bolcanu, Italija.

Tragovi prvih strela sa vrhovi-
ma od kremena potiču iz perioda
od 9000 do 8000 pre n.e., iz kasnog
Paleolita (Starije kameno doba).
Oni su otkriveni u dolini Arensburg
severno od Hamburga, Nemačka.
Najstariji lukovi pronađeni su u
obližnjoj Danskoj, prirodno kon-
zervisani u močvarnom tlu. Bili su
izrađeni od bresta, a dužina im je
iznosila oko pet stopa. Tetive su ve-
rovatno bile izrađene od životinjske
kože ili od biljnih vlakana, mada ne
postoje sigurni podaci koji bi ukazi-
vali na to.

Strele su tokom Mezolita (Sred-
nje kameno doba, počinje oko 8000
pre n.e.) postale duže - do četiri sto-
pe - a zahvaljujući sve jačim lukovima
verovatno je rastao i njihov domet.
Tokom Neolita, lukovi su pravljeni
pretežno od tisevine koja je istovre-
meno i jaka i elastična, naročito kada
se potopi u vodu i dodatno zagreje.
U švajcarskim Alpima je pronađeno
očuvano telo neolitskog pećinskog
čoveka popularno nazvanim Oeci,
koji je uz sebe imao nedovršeni luk

sa tetivom izrađenom od lanenih vlakana. U isto vreme natufijanska kultura
antičke Palestine i Sirije koristila je mehanička ojačanja koja su poboljšavala
preciznost njihovih strela.

Lukovi i strele su postali nezaobilazni deo ratne opreme širom sveta već
oko 4000 pre n.e., u vreme kada su se na planeti pojavile i prve dugotrajni-
je civilizacije. Istovremeno, strelci su postali veoma bitan deo organizovanih
armija. Hetiti, glavni protivnici antičkih Egipćana, postali su pravi eksperti u
rukovanju lukom i strelom. Početkom osamnaestog veka pre n.e. oni su orga-
nizovali svoju vojsku tako što su svakom paru strelaca dodeljivali i borna kola
zajedno sa vozačem. U isto vreme Asirci su napravili veća i teža borna kola koja
su mogla primiti vozača, strelca i dva borca opremljena zaštitnim štitovima.
Pravu revoluciju u vojnom organizovanju, međutim, izazvali su indoevropski
nomadi centralne Azije kada su negde u drugom milenijumu pre n.e. postavili
strelca na leđa konja. Takav strelac naoružan lukom i strelom bio je smrtono-
sniji i imao je veću mobilnost u odnosu na strelca u bornim kolima kojima

je upravljao drugi čovek. Kada su Asirci ovladali ovom veštinom, za njihove susede su počeli teški dani.

Šta pogoni vaše čamce

Čoveku nije trebalo dugo vremena da zapazi da drvo pluta na vodi i da veći komadi plutajućeg drveta mogu izdržati teret živih bića. Biljke i životinje su često na drvenim deblima savladivale i hiljade milja slanih vodenih površina, migrirajući tako iz jednog dela sveta u drugi. Naši preci su uz malo kreativnog razmišljanja zaključili da bi i oni mogli primeniti istu taktiku.

Prvi čamci nisu bili preterano složeni: to su bila obična drvena debla izdubljena kamenom ili metalnom oštricom radi smeštaja veslača. Prastanovnici današnje Holandije, Danske, Nemačke i Finske pravili su izdubljene čamce - kanue - već oko 9000 pre n.e. Pojedina plovila pronađena u Danskoj iz perioda od oko 5000 pre n.e. bila su dugačka i više od trideset stopa i verovatno su korišćena za lov na kitove i bakalare, kao i za trgovinu. Ovi čamci su verovatno korišćeni i kao mrtvački kovčezi i pogrebne lomače za viđenije osobe poput plemenskih poglavica - običaj koji su kasnije prihvatili i Vikinzi.

Konstrukcija prvih čamaca je bila tako jednostavna i efikasna da je razvijena nezavisno u brojnim kulturama antičkog sveta. Pripadnici japanske kulture Jomon su takođe koristili izdubljene kanue već oko 7500 pre n.e. Najstariji čamci u Africi potiču iz Nigerije, iz perioda oko 6000 pre n.e. Zahvaljujući visokom tropskom drveću, antički brodograditelji su mogli da izrade zaista velike čamce. Karipsko pleme Taino je tako pravilo čamce čija je dužina prelazila 90 stopa, u koje je moglo stati 80 veslača, dok su brodograditelji u Africi pravili čamce duže od 120 stopa.

Polinežani su svakako neprevaziđeni majstori u gradnji izdubljenih čamaca. Pored toga, oni drži i rekorde u pogledu prevaljenih razdaljina. Tipičan polinežanski čamac za plovidbu morem bio je dugačak „samo“ 30 do 60 stopa, ali ti čamci su mogli prebaciti čitave porodice sa svim neophodnim stvarima i do nekoliko hiljada milja preko otvorenog mora. Prastanovnici jugoistočne Azije započeli su naseljavanje ostrva u Južnom Pacifiku negde oko 1500 pre n.e. Jedna grupa doseljenika je u tim migracijama prešla rastojanje od Nove Gvineje do Samoe - više od dve i po hiljade milja. Polinežani su ponovili sličan podvig negde između 400 i 700 pre n.e., prevalivši ponovo sličnu razdaljinu između Samoe i Havaja. Polinežani su stalno putovali između ovih ostrva radi trgovine. Za navigaciju su koristili detaljne mape napravljene od grančica, školjki i kamenja, koje su verno prikazivale položaj ostrva, struje i zvezde.

Boginja piva

Fermentacija radi proizvodnje alkohola je jedan od prvih postupaka koji je čovek primenio na žitaricama. Pivo je tretirano kao namirnica, mada je istovremeno donosilo i omamu. Postoje dokazi koji ukazuju da su Sumeri pravili pivo već oko 3000 pre n.e. Tačnije, oni su toliko cenili pivo da su imali i odgovarajuću zaštitnicu, uglednu boginju Nin-Kasi. Velika količina podataka o Sumerima dobijena je upravo proučavanjem religioznih tekstova posvećenih ovoj boginji.

ZABAVE SU ODUVEK BILE OMILJENE

Nema nikakve sumnje da su se stari Sumeri rado opijali uz pivo, otkrivajući pri tome svoju divlju prirodu. Svoja pijanstva uopšte nisu krili, pa su tako ostavili čak i dokumenta u kojima opisuju svoje ponašanje pod dejstvom alkohola. Glineni plakat iz 1800. pre n.e. pronađen u Vavilonu prikazuje ženu koja ispija pivo slamkom iz krčaga dok vodi ljubav. U jednoj pesmi u čast boginje Nin-Kasi koja potiče iz istog perioda kaže se: „Osećam se divno i blaženo ispijajući pivo.“

Boginja Nin-Kasi prvi put se pominje u tekstovima oko 2900. pre n.e. Njeno ime u slobodnom prevodu glasi „Dama koja ispunjava usta“ ili „Ona koja ispunjava želje“. Ona je bila pivar, ali je predstavljala i samo pivo. Pivsko božanstvo je bilo ženskog roda zato što je proizvodnja piva i upravljanje krčmama obično bilo u rukama sumerskih žena, dok se pivo uglavnom proizvodilo po kućama. Sumeri su imali još jedno božanstvo posvećeno pivu - to je bila boginja Siduri, zaštitnica krčmi.

Nisu samo ljudi bili ljubitelji piva: obožavali su ga i bogovi i boginje antičkog sveta. Sumerski mitovi pominju boga izvora i bunara Enki, koji se napio zajedno sa Inanom, da

bi joj zatim poklonio neke od svojih najvažnijih moći - postupak zbog koga se kasnije pokajao. Bogovi su koristili pivo i na svojoj svečanosti u Vavilonu u sklopu proslave osnivanja grada.

Pra-pra-pradeda rok-en-rola

Muzika spada u najveće misterije antičkog sveta. Arheolozi su doduše otkrili brojne muzičke instrumente i razne slike sa osobama koje ih sviraju, mada je danas veoma teško zaključiti kako su ti instrumenti zvučali. Stvari su dodatno otežane činjenicom da je pevanje bez ikakve pratnje verovatno bilo okosnica antičke muzike.

Sam čovek je prvi muzički instrument: on može da peva (tačnije, to mogu samo neki od nas) i tapše dlanovima i stopalima u određenom ritmu. Prva muzika je verovatno bila vezana za molitve koje su pevušili sveštenici ili za ritualne deklamacije kojima su stariji pripadnici plemena prenosili priče i iskustva ranijih generacija svojim sunarodnicima. Antičke ritualne ceremonije su, poput

današnjih religijskih obreda, verovatno bile organizovane po principu „pitanje i odgovor“, sa delovima u kojima je publika ponavljala ključne fraze ili odgovarala na određena pitanja.

Najstariji registrovani muzički instrument je koštana flauta iz Kine, stara najmanje sedam hiljada godina, nakon čega su se pojavile i panove frule i bronzana zvona. Rodake dvorskih zvaničnika u antičkom Egiptu svirale su harfe i pevale na ritualnim ceremonijama posvećenim bogovima i mrtvima. Prelepe pevačice su često zabavljale i bogataše na njihovim zabavama. Istovremeno, izrada muzičkih instrumenata je bila rezervisana za časove dokolice bogatih i moćnih ljudi: zapis sa krunisanja faraona Tutmesa III govori o divnoj harfi optočenoj srebrom, zlatom, malahitom, lazulijem i skupim kamenjem, koju je ovaj faraon izradio.

Znatno manje podataka ima o muzici kod običnih ljudi, mada neki trago-
vi postoje i u ovoj oblasti. Egipatske žene su obično pevale kako bi skratile vreme tokom mlevenja žita. Običan narod Sumera je svoje slobodno vreme često provodio u krčmama uz pivo i zabavu koju su pružale žene-muzičari, koje su istovremeno verovatno bile i prostitutke. Na jednom pečatu pronađenom u Uru koji potiče iz 2500. pre n.e. nalazi se slika muškarca i žene koji ispijaju pivo dok žena svira na liri sa glavom bika.

Osim droge...

Konoplja je, pored pšenice, verovatno bila prva biljka koju je čovek počeo da gaji - mada u početku ona nije gajena radi osvajanja visina. Vlakna konoplje koja su dobijana iz stabljike predstavljaju jak i otporan materijal od koga je moguće praviti odeću. U Katal Hujuku u Turskoj su pronađeni tragovi odeće stari preko deset hiljada godina, što je ujedno i najstariji proizvod ljudskih ruku (ako izuzmemo kamene alatke) ikada pronađen.

Paleobotaničari (naučnici koji izučavaju ostatke antičkih biljaka) smatraju da konoplja potiče iz Cen-

NEMOJTE TO PUŠITI...

Koja je razlika između marihuane i konoplje? Prvo ćemo izneti ono što im je zajedničko: obe biljke pripadaju porodici *Cannabis sativa*, imaju sličan miris koji podseća na marihuanu. Razlike su vezane za istoriju, tačnije za način uzgajanja. Marihuana je hiljadama godina uzgajana tako da se poboljšaju njena narkotička svojstva, dok je konoplja uzgajana prvenstveno zbog svojih vlakana. Tako su ove biljke postale dve krajnosti u rodu *Canabis*. Marihuana je niska - osam do deset stopa najviše, sa velikim reproduktivnim pupoljcima u kojima se nalazi i do 20 procenata tetrahidrokanabinola (THC). Konoplja, sa druge strane, može dostići visinu od 25 stopa, ali u njoj nema više od 1 procenta THC-a.

Napomena: Iako je još Džordž Vašington savetovao Amerikancima da sade konoplju što više, današnji američki farmeri mogu biti uhapšeni zbog toga!

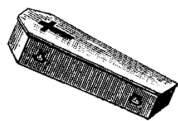
tralne Azije, sa teritorije današnjeg Avganistana, Tibeta i Kazahstana. Uz pomoć čoveka, konoplja se istovremeno širila ka istoku i zapadu, tako da je u Kinu stigla negde oko 10.000 pre n.e., u Mesopotamiju oko 8000. pre n.e., Evropu oko 1500. pre n.e. i u Indiju oko 800. pre n.e. Različitim načinom uzgoja vremenom su u ovim oblastima nastale i različite biološke vrste ove biljke.

Konoplja se brzo širila prvenstveno zahvaljujući korsiti koju je donosila čoveku. Ona je u Kini oko 2500 pre n.e. zamenila znatno slabija vlakna bambusa koji je do tada korišten za tetive lukova. Pripadnici kraljevskih loza i plemstva u Kini su zbog toga otpočeli sa uzgojem konoplje na velikim površinama. Postoje čak i neki „fantomski“ dokazi da su Kinezi koristili konoplju pre Katal Hujuka: na grnčariji čija se starost procenjuje na dvanaest hiljada godina postoje tragovi čvorova i konopaca napravljenih od konoplje, mada su sami konopci odavno istrulili.

Novokrunisani carevi Japana još od antičkih vremena nose specijalnu odeću izradenu od vlakana konoplje tokom posebne ceremonije pod nazivom Daijosai, kojom se potvrđuje njihova nova pozicija. Tokom ceremonije car priноси žrtve boginji Sunca Šinto religije pod imenom Amaterasu. Žrtvuje se žito, stoka i svilene bube, čime se potvrđuje moć boginje nad hranom i odećom. Odeća od konoplje - koja je istovremeno izvor i hrane i odeće - dodatno izražava poštovanje ove boginje.

..NE, HVALA, NIJE POTREBNO....

Rupa u glavi

Da li ste ikada imali takvu zubobolju da ste hteli da provrtite rupu u lobanji kako bi zli duhovi izašli napolje? Ne? Dobro je da niste živeli u periodu pre pet hiljada godina, zato što je u to doba navedeni postupak bio prihvaćen i veoma popularan medicinski tretman.

Tretman bušenja je primenjivan još pre oko dvanaest hiljada godina. Neolitski šamani, ondašnji „lekar“, lečili su različita oboljenja - verovatno migrene, moždane tumore i duševne bolesti - bušenjem rupe veličine novčića od pola dolara na zadnjem ili gornjem delu lobanje. Dokazi takvih tretmana pronađeni su širom sveta - u Aziji, Evropi, Africi, Australiji, Severnoj i Južnoj Americi. Očito je da je ovaj metod bio veoma popularan: među 120 lobanja pronađenih u jednom neolitskom groblju u Francuskoj čak 40 je bilo probušeno.

Veliki broj „pacijenata“ je za divno čudo preživeo takve operacije, koje su izvođene uz pomoć oštrog kamena i bez ikakve anestezije. Pretpostavlja se da su pacijenti čak i sami tražili operacije: određeni poremećaji u glavi poput hematoma izazivaju jak i bolan pritisak unutar lobanje, koji može biti ublažen

njenim otvaranjem. Na nekim lobanjama je pronađeno i više otvora, što znači da je procedura ponavljana više puta.

Terapija bušenjem lobanje je primenjivana čak i po završetku neolitskog perioda. Bušenje je postala standardna procedura u antičkoj Grčkoj kada je čuveni lekar Hipokrat napisao uputstvo za pravilno izvođenje operacije. Rimski doktori su mleli ostatke kostiju dobijene tokom operacije bušenja lobanje, da bi ih zatim koristili kao lek za lečenje drugih bolesti. Bušenje lobanje je u Evropi primenjivano sve do osamnaestog veka.

Pljačkaši grobova

I pored obimnih mera zaštite, pljačkaši grobova su poharali praktično sve grobnice u egipatskim piramidama. Pljačkaši nisu tražili samo zlato i dragocenosti: oni su želeli baš sve, tako da je sa blagom ukradeno i više desetina mumija.

U piramidi faraona Kfare lopovi su umesto ukradene mumije ostavili životinjske kosti. Čak je i najveća od svih piramida, Kufuova Velika piramida u Gizi opljačkana - zvuči prilično ironično, s obzirom na to da je Kufu zahtevao da se njegova piramida dodatno obezbedi nakon pljačke piramide njegovog oca. Graditelj Kufuove piramide Ankaf izmenio je položaj kraljevske odaje u toku realizacije samog projekta, ubacujući istovremeno nekoliko „lažnih“ odaja kako bi zbunio eventualne pljačkaše.

Pljačkanje piramida je složen poduhvat, koji zahteva angažovanje više stotina ljudi radi pomeranja stena teških i po nekoliko tona. Piramida faraona Dedefre i danas čuva ostatke tunela koji su probili pljačkaši kako bi dospeli do pokopanog blaga. Dugačak tunel do grobnice faraona Sensureta I, koji vešto izbegava granitne blokove postavljene kao dodatna zaštita od pljačkaša, jasno ukazuje da su lopovi bili dobro upoznati sa konstrukcijom piramide - verovatno od nekog insajdera.

Lopovi su vremenom postajali sve drskiji i smeliji: nepažljivi pljačkaši piramide faraona Huni u Medijumu su iza sebe ostavili mali drveni čekić kojim su

PREPORUČUJEM VAM DVE KAŠIČICE PRAHA OD MUMIJE...

Odakle potiče ideja da mumije imaju lekovita svojstva? Takva ideja je više nego pogrešna; mumije čak mogu biti veoma toksične. Neuki i prosti svet je, međutim, mleo ostatke mumija i koristio tako dobijeni prah radi „lečenja“ neizlečivih bolesti. Bogati, ali ne i previše pametni Evropljani su u periodu od dvanaestog do devetnaestog veka nove ere davali ogromne svote novca za mumije od kojih su pravili čaj (koristili su ih i u sirovom stanju) radi lečenja raznih bolesti, kao što su epilepsija, paraliza, otekline i migrene.

poduprli kameni poklopac faraonovog sarkofaga. Pljačkaši piramide Sensureta III su iza sebe na zidovima pogrebne odaje ostavili čak i grafit, kao očiglednu porugu naslednicima mrtvog faraona.

Ni danas nije potpuno jasno da li su u pljačkanju piramida učestvovali i kraljevski sveštenici. Neki tragovi ipak ukazuju na njihovu umešanost u slične poslove. Nakon pljačke grobnice kraljice Heteferes, žene Snefrua, tokom vladavine njenog sina Kufua, sveštenici su u ponovljenoj sahrani zakopali prazan kovčeg, pošto nisu mogli da pronađu telo kraljice. Sveštenici nikada nisu rekli pravu istinu njenom sinu.

Zadržimo to u porodici

Incestne zajednice sa rođenom sestrom prožimaju čitav antički svet, tačnije, samo njegov bogatiji deo. Kulturni antropolozi tvrde da postoji univerzalni tabu protiv incesta, odnosno da sve svetske kulture osuđuju seksualne odnose

između članova iste porodice - mada ta tvrdnja očigledno nije doprla do vladara antičkog sveta.

SVE DOK SE RADI U IME BOGA...

Praksa rodoskrnavljenja počinje od sumerske kulture i traje sve do ranog judaizma. Osnivač judaizma Avram bio je sumerski princ koji je napustio lagodan život i posvetio se molitvama upućenim jednom, svemogućem bogu. Sumerke kraljevske običaje, međutim, nije napustio: njegova žena Sara je ujedno bila i njegova polusestra. U Starom zavetu možemo naći obilje primera incesta. Kada se učinilo da Jevrejima preči istrebljenje, ćerka Avramovog nećaka po imenu Lot napila je sopstvenog oca i sa njim izrodila dva deteta.

Normalan čovek bi očekivao da sveštenstvo osuđuje rodoskrnavljenje, mada je prilično teško osuđivati ono što rade i sami bogovi. Vrhovno božanstvo stare Mesopotamije, bog Enlil, spavao je sa sopstvenom majkom Ki kako bi stvorio život, dok je njegov brat Enki otišao i korak dalje: on je spavao sa sopstvenom ćerkom, sa unukom dobijenom iz te veze, a zatim i sa praunukom po istoj liniji!

Zbog toga uopšte ne iznenađuje činjenica da su sumerske kraljevske porodice bile prilično slobodoumne kada je u pitanju seksualni odnos između članova porodice. Očevi su često ženili svoje sinove-princeve sa polusestrama kako bi sačuvali kraljevsku krv

i održali svu moć u okviru porodice. I tu su, međutim, postojali dvojni standardi: incest je bio striktno zabranjen među običnim stanovništvom, sa kaznama koje su išle od progonstva do spaljivanja živog grešnika.

Stari Egipćani su dodatno razradili čitavu priču. Bogovi su ponovo imali glavnu reč: bog smrti i uskrsnuća Oziris je bio oženjen sopstvenom sestrom Isis. Egipćani su zabave radi u rodoskrnavljenje ubacili i određenu dozu nekrofilije: nakon što je ponovo sastavila telo svog brata-muža, Isis je iskoristila

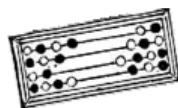
njegovo seme, ostala trudna i rodila Horusa, koji je nasledio Ozirisa na prestolu Egipta.

U doba faraona, muškarci su imali odlučujuću reč u porodici, mada je kraljevska krv i dalje prenošena ženskom linijom. Incestni brakovi su doprineli očuvanju kraljevske krvi, čime je i svo bogatstvo ostajalo u porodici. Stavovi Egipćana su vidljivi i u pisanom jeziku u sklopu njihovih hijeroglifa. Reč sestra istovremeno može da znači i ljubav, ljubavnica i supruga!

Faraoni su rado stupali u brak sa sopstvenim sestrama (i ćerkama) i sa njima su imali i dece. Pošto su i same imale kraljevsku krv, ćerke faraona nisu mogle stupati u brak sa osobama nižeg ranga - što je znatno sužavalo izbor i uglavnom ga svodilo na „dobrog starog tatu“. Jedan od najvećih egipatskih faraona, Ramzes II, oženio je čak četiri sopstvene ćerke: Binatanu, Meritamen, Nebetavi i Hentmiru. Smatra se da mu je Binatana rodila barem jedno dete.

JEZIK BROJKI

125.000	ukupan procenjeni broj stanovnika na planeti oko 100.000. pre n.e.
1-10 miliona	ukupan procenjeni broj stanovnika na planeti oko 10.000. pre n.e.
100 miliona	ukupan procenjeni broj stanovnika na planeti oko 3000. pre n.e.
300 miliona	ukupan procenjeni broj stanovnika na planeti oko 1000. pre n.e.
12	broj podvrsta u rodu Homo (čovek) koje su postojale pre pojave Homo sapiens sapiens
1	broj žena koje su živele oko 150.000. pre n.e. do koje se može svesti mitohondrijski DNK svih ljudi
20	prosečna dužina životnog veka čoveka pre 100.000 godina
22	prosečan životni vek u Sumeru pre 5000 godina
75	prosečan životni vek u Africi 2006.godine
5'1"	prosečna visina muškarca pre 10.000 godina
5'9"	prosečna visina današnjeg Amerikanca
1500	prosečan broj unetih kalorija ribara iz Kamenog doba pre 10.000 godina
2700	prosečan broj unetih kalorija današnjeg Amerikanca
1:2	verovatnoća, pre 10.000 godina, da će novorođenče umreti pre nego što napuni 5 godina

- 133** broj pojavljivanja reči obuzeti u Starom zavetu
- 190** broj pojavljivanja reči gnev u Starom zavetu
- 3000** ukupni broj godina vladavine faraona u Egiptu
- 170** ukupan broj faraona u tom periodu
- 31** broj dinastija koje su vladale Egiptom u tom periodu
- 20.000** broj glinenih tablica sa tekstem pronađenih u biblioteci u Uru